

jo« vernakularne arhitekture (kot posebno poglavje) in skuša prepoznati in razumeti, kaj je tisto, kar je treba razumeti kot »arhitekturo« in ne le kot ljudsko stavbarstvo. Brez novih »glosarjev«, dodanih obema monografijama, naj bi ne bilo mogoče razumeti kulturne dediščine zunajmestnega prostora Slovenije, še manj pa jo vrednotiti ter ohranjati, obenem pa je to izziv za primerjavo z uveljavljenimi pojmi, kot so jih doslej precej drugače predstavljali različni avtorji in raziskovalci. Z dodatno primerjavo posebnosti v širših merilih pa Juvanec hkrati dokazuje specifičnost arhitekturnih rešitev in primerljivost v svetovnem prostoru, kar bo vsekakor pozitivna spodbuda tudi v domačem okolju.

Posebna vrednost obeh monografij je predstavitev izbranih vzorcev za posamezne vrste stavb, med katerimi niso le najimennitnejše domačije ali kozolci, ampak tudi druge, na prvi pogled manj pomembne stavbe, od sušilnic do lovskih prež ali takih podrobnosti, kot je na primer na poseben način oblikovana skladovnica drv – oslica. Z opisi in grafičnimi predstavitvami njihove lokacije in celo s sodobnim GPS navodilom sta monografiji doslej še nepoznan vodič za vse, ki bi izbrane primere najznačilnejše slovenske ljudske (vernakularne) arhitekture želeli neposredno spoznati.

Monografiji Boruta Juvanca *Arhitektura Slovenije – vernakularna arhitektura* sta tako nov, poseben pristop k beleženju in ra-

zumevanju tovrstnega stavbarstva, obenem pa ne le vodič po ohranjenih posebnostih, ampak tudi izziv za nov način njenega vrednotenja. Ker sta hkrati na voljo tudi neslovenskim bralcem, bosta gotovo doprinesli tudi k priznavanju svoje vrednosti v širšem evropskem prostoru. Avtor obljublja skorajšnje nadaljevanje na preostalih treh prostorskih enotah, zato lahko pričakujemo, da bo tudi tam odkril mnogo novega in predstavil dovolj še ohranjenega bogastva iz ustvarjalnosti preprostega kmečkega človeka.

JOŽE HUDALES: Slovenski muzeji in etnologija: Od kabinetov čudes do muzejev 21. stoletja;

Znanstvena založba Filozofske fakultete (Zupaničeva knjižnica; 27), Ljubljana 2008, 311 str., ilustr., tabele

Znanstvena monografija *Slovenski muzeji in etnologija: Od kabinetov čudes do muzejev 21. stoletja* je popravljeno in dopolnjeno besedilo doktorskega dela Jožeta Hudalesa iz leta 2004 in prinaša prvo obsežnejšo in temeljito raziskavo o razvoju etnologije v slovenskih muzejih. Jože Hudales si je v več kot dvajsetih letih strokovnega (praktičnega) delovanja v velenjskem muzeju nabral dovolj izkušenj, ki jih kot predavatelj na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete nadgrajuje s kritičnim preučevanjem razvoja in stanja muzejske teorije in prakse.

Avtor je v svoji monografiji analiziral slovenske muzeje in jih postavil v širši evropski in (žal) le deloma tudi svetovni kontekst. Pri tem se je opiral na besedila slovenskih (Petruja, Vrišerja, Horvata, Gačnika, Brumna, Tavčarja, ...) in tujih avtorjev (van Menscha, Lewisa, Maroeviča, Šole, Barfielda, ...). Predmet njegove obravnave so predvsem etnologija / etnografija / antropologija v slovenskih muzejih.

V monografiji skuša Hudales dokazati, da je slovenska muzejska misel pri nas začela zoreti razmeroma zgodaj in da so bili njeni vrhunci marsikdaj evropsko primerljivi. Pot do sodobne vloge muzejev pri nas pa je bila dolga. Začela se je z zbirkami rastlin,

kamnov, orožja, se nadaljevala z zbirkami, povezanimi s plemstvom, z duhovščino in izobraženci. Kot prvi evropsko primerljiv vrhunec navaja začetnika muzejstva pri nas, Janeza Vajkarda Valvasorja, katerega zbirke na gradu Bogenšperk štejejo za prvi muzej na Slovenskem. Med razsvetljenstvom je bil odprt prvi javni nacionalni muzej v Angliji – British Museum. Takrat so se okrog Žige Zoisa (ki je bil znan zlasti po svoji zbirki mineralov, bogati knjižnici, človeški ribici, ...) zbirali razsvetljenčci, med katerimi so se rodile spodbude za ustanovitev Kranjskega deželnega muzeja. V 19. stoletju so muzeji in zbirke rasli kot gobe po dežju. Čeprav je leta 1896 Matija Murko v opisu Narodopisne razstave Češkoslovske v Pragi sestavil prvi etnološki muzejski koncept pri nas, so se še v začetku 20. stoletja prvi muzejski kustosi obnašali, kot da bi njegovega koncepta ne poznali. Izjema je bil mariborski muzej Zgodovinskega društva, ki je odmeril narodopisju pomembnejšo vlogo kot preostali slovenski muzeji. Do prelomnice za etnologijo v muzejih je prišlo leta 1923. Takrat se je namreč z ustanovitvijo Kraljevega etnografskega muzeja (dve leti prej je bil ustanovljen Etnografski institut) odcepila od kulturne zgodovine.

Muzeologija je veda, s katero se na Slovenskem ukvarjajo številni strokovnjaki, ki delujejo v muzejih ali zunaj njih. O zgodovini slovenskih muzejev se je nabral obširen opus besedil, ki obravnavajo razvoj od kabinetov čudes do muzejev 21. stoletja.

* Adela Ramovš, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., kustodinja, Slovenski etnografski muzej, 1000 Ljubljana, Metelkova 2, E-naslov: adela.ramovs@etno-muzej.si

Muzeji so prevzeli (oziroma so morali prevzeti) pomembno vlogo pri oblikovanju nacionalnih identitet. Tako je v začetku 20. stoletja postajala vedno pomembnejša njihova komunikacijska vloga. Predmeti kot muzejski objekti so izgubljali svoj pomen, saj so v ospredje postavili kontekst, sporočilo, interpretacijo predmeta, kar je povzročilo tudi hitrejši razvoj muzeologije. Hote ali nehote so muzeji postali instrument politične moči.

Število muzejev in njihovih obiskovalcev se je do konca 20. stoletja spreminjalo. Sledila so si obdobja ustanavljanja in zapiranja muzejev, kar je posledično vplivalo tudi na število obiskovalcev. Zaradi zmanjševanja njihovega števila se je tako kot v profitnem sektorju tudi v javnih institucijah, v našem primeru muzejih, začelo

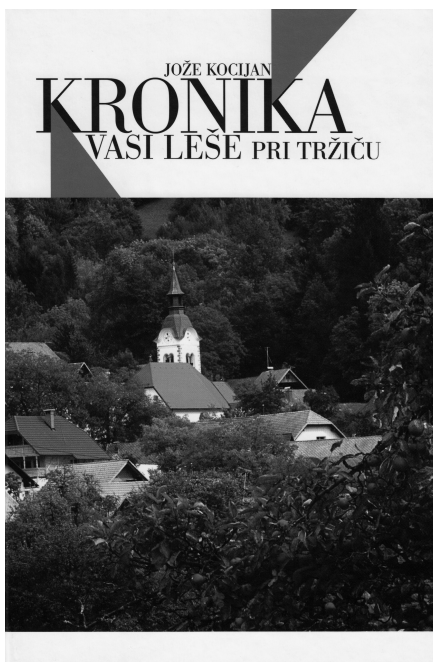
govoriti o marketingu. Menim, da imamo etnologi / antropologi premalo znanja, da bi lahko govorili o marketingu ali se sami z njim celo ukvarjali. Prav je, da se muzeji zavedajo pomembnosti marketinga in neizogibnosti vstopa na tržišče (saj so muzeji del turistične, kulturne, izobraževalne ponudbe), vendar pa morajo pri tem sodelovati s pristojnimi strokovnjaki.

Premajhno pozornost avtor monografije namenja ICOM-u (Mednarodnemu muzejskemu svetu), ki s svojo mednarodno mrežo oblikuje glavne smernice razvoja muzeologije, in to kljub temu, da sam že v uvodu napove, da bo uporabljal ICOM-ovo definicijo pojma muzej, po njegovem mnenju najbolj znano, razširjeno in uporabljeno. Kot oblike muzeja na kratko omeni tudi muzeje na prostem (katerih idejo je razvil

Artur Hazelius z ustanovitvijo Nordiska Museet v Stockholmu) in ekomuzeje.

Avtor monografijo sklene s predlogi za uspešnost muzejev v enaindvajsetem stoletju in za zgled postavi dva svoja projekta: celovito prenovo in muzejsko predstavitev Kavčnikove domačije in postavitev Muzeja premogovništva Slovenije v Velenju. Monografija vsebuje še obširen seznam literature, indeks in povzetek v angleščini. Pričujoča Hudalesova monografija je zgoščeno zbrano gradivo o razvoju evropske in slovenske muzeologije in muzejev, s poudarkom na etnologiji v slovenskih muzejih. Vse to bralca z zanimivim in utemeljenim načinom pisanja popelje vse od kabinetov čudes do muzejev 21. stoletja.

JOŽE KOCIJAN: Kronika vasi Leše pri Tržiču; Tržiški muzej, Leše 2009, 229 str., ilustr.

Prvi del knjige *Kronika vasi leše pri Tržiču*, ki zajema zgodovinske podatke, etimologijo imena kraja, najstarejše gospodarstvo Lešanov, podložništvo, širjenje vasi, socialno strukturo prebivalcev, cerkveno življenje in obdobje do prve svetovne vojne, je zapisal zgodovinar, prof. Simon Mi-

lač, prav tako kot avtor Jože Kocijan rojen v kmečki družini v Lešah leta 1897. Ob delu v nastajajočem tržiškem muzeju je med letoma 1954 in 1957 urejal pridobljeno gradivo, ki ga je pozneje Jože Kocijan (1924–2010) povezal s spomini, z dogodki in mejniki. Dodal je poglavja od okupacije do današnjih dni in celoto izdal kot monografijo z naslovom *Kronika vasi Leše*. Leta 2009 je v uredništvu Melanije Primožič izšla s podporo Tržiškega muzeja.

Knjiga je razdeljena na devet poglavij z dodatkom o najnovšem času (obdobje med 2001 in 2008). Uvodne misli so prispevali župan občine Tržič, direktorica Tržiškega muzeja in predsednica Krajevne skupnosti Leše. Priložena je spremna beseda Jožeta Kocijana, ki je umrl eno leto po izidu, in nekaj biografskih podatkov o Simonu Milaču. V knjigi je objavljen tudi izvleček zahvalnega pisma Sunite Williams, astronautke Nase. Ob raziskovanju svojih korenin je ugotovila, da po mamini strani izvira prav iz Leš. V spomin na njen obisk v vasi spomladi 2009 so Lešani leto pozneje organizirali Astronavtski dan, ki naj bi postal tradicionalen.

Ime Leše se prvič omenja leta 1040 v listini, izdani v Augsburgu na Bavarskem, v kateri je navedeno, da je kralj Henrik III. po-

delil briksenškemu škofu Popunu (Briksen pri Bocnu na Tirolskem) posestvo z vsemi pritliklinami med reko Bistrico (Tržiško) in Bledom ter gozd v Lešah v mejni grofiji Kranjski in v grofiji mejnega grofa Eberharda. Krajev z imenom Leše je na Slovenskem sicer več: Leše pri Laškem, Leše pri Litiji, Leše pri Novakih in Leše pri Tržiču; poznamo celo goro s tem imenom – Leše na Žirovskem. Prav tako je več krajev z enakim korenem *leš*, na primer Lešane, Lešče, Leščevje. Etimološki izvor imena razlaga zgodovinsko dejstvo, da so na tem območju rasle leske, prostoru, zaraščenem z leskami pa rečemo *leščevje*, tudi *leševje* ali na kratko *leše*. Kakor poroča omenjena listina, se je tod razprostiral razsežen gozd in verjetno je velik del zavzemalo prav leševje.

Prvotna majhna naselbina se je s časom širila iz spodnjega konca vasi navzgor in navzven, prebivalci so pozidavali položni in manj rodovitni svet, ravninski del pa ohranjali za poljedelstvo. Tako so Leše šele po več stoletjih dobile svojo sedanjo podobo.

Razvoj vasi določajo štiri dobe: najstarejša, mlajša, novejša in najnovjša. Prvo obdobje sega v čas vladavine briksenških škofov od 11. do 15. stoletja, ko še ni bilo svobodnih kmetov. Gojili so žito, pred-

* Zdenka Hauschild, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., 1000 Ljubljana, Polje, c. XXX/23, E-naslov: zdenka.hauschild@gmail.com